

درس ۱: جغرافیا علمی برای زندگی بهتر

که صفحه ۶

فعالیت

- اگر بخواهید با دید ترکیبی، روستای زیر را مورد مطالعه قرار دهید با توجه به شکل، چه سوالاتی برای آن طرح می‌کنید؟
- ۱- آیا شیب قرارگیری روستا مناسب است؟
  - ۲- آیا وقوع سیل در این روستا امکان پذیر است؟
  - ۳- آیا امکان افزایش جمعیت و توسعه روستا وجود دارد؟
  - ۴- آیا آب کافی برای استفاده ساکنین وجود دارد؟
  - ۵- آیا روستا در محل سیل خیز یا زلزله خیز واقع شده است؟

روستای پلنگان- مریوان- کردستان

درس ۲: روش مطالعه در جغرافیا

که صفحه ۸

فعالیت

به خبر داده شده توجه کنید و به سوالات کلیدی جغرافیا پاسخ دهید.

توفان عصر یکشنبه بیست و هشتم تیرماه ۱۳۹۴

توفان در کن و سولقان تاکنون ۲۰ کشته بر جا گذاشته است. بر اثر این بارندگی و سیل، مقداری از کوههای سمت امام زاده داود ریزش کرده است؛ تعدادی از درختان شکسته شده و به همراه مقداری سنگ، حرکت کرده و در مسیر پل کیگا قرار گرفته که تعدادی از شهروندان که در این مسیر قرار گرفته اند، جان خود را از دست داده اند. دو کارگر چینی شاغل در پل سنگان آزادراه تهران شمال هم بین کشته شدگان حادثه هستند.

کجا؟ کن و سولقان

چه چیز؟ توفان و سیل

چرا؟ وزش بادهای شدید و بارش شدید

کی (چه وقت)؟ عصر یکشنبه بیست و هشتم تیرماه ۱۳۹۴

چه کسانی؟ تعدادی از شهروندان و دو کارگر چینی

چگونه؟ تعدادی از درختان شکسته شده و به همراه

مقداری سنگ، حرکت کرده است.

۱۲ صفحه که

فعالیت

آیا تاکنون موضوع جغرافیایی ای در اطراف شما بوده است که حس کنجکاوی شما را جلب کرده باشد؟ در جدول زیر، مسئله مورد نظر خود و موارد داده شده را تکمیل کنید.

نمونه	مراحل
عوامل مؤثر در کاهش جمعیت شهر X در سرشماری ۱۳۹۰	سوال پژوهش
کمبود امکانات لازم از دلایل کاهش جمعیت شهر است.	فرضیه پژوهش
استفاده از سالنامه جمعیتی، تهیه پرسشنامه و مصاحبه با ساکنین و...	جمع آوری اطلاعات
طبقه بندی داده های به دست آمده و ارائه نتایج حاصل از این پردازش ها به صورت جدول و نمودار	تجزیه و تحلیل
بین کمبود امکانات در شهر X و دفع جمعیت در آن رابطه مستقیم وجود دارد.	نتیجه گیری و ارائه پیشنهادها

درس ۳: موقعیت جغرافیایی ایران

۱۴ صفحه که

فعالیت

۱- موقعیت ریاضی استان محل زندگی خود را مشخص کنید.

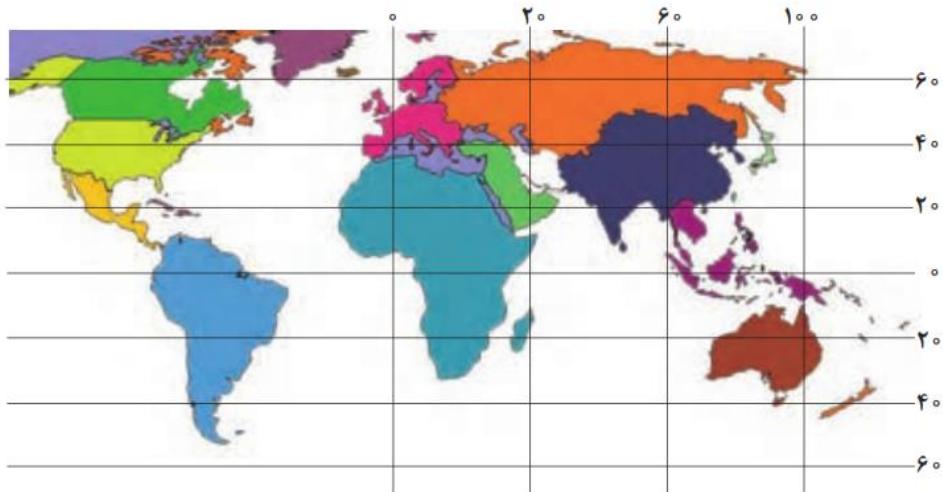
هر استان موقعیت ریاضی خاص خودش را دارد:

- آذربایجان شرقی: بین ۳۶ درجه و ۴۵ دقیقه عرض شمالی و ۴۵ درجه و ۵ دقیقه طول شرقی
- آذربایجان غربی: بین ۳۵ درجه و ۵۸ دقیقه عرض شمالی و ۴۴ درجه و ۳ دقیقه تا ۴۷ درجه و ۲۳ دقیقه طول شرقی
- اربدبیل: بین ۳۷ درجه و ۴۵ دقیقه عرض شمالی و ۴۷ درجه و ۳۰ دقیقه تا ۴۸ درجه و ۵۵ دقیقه طول شرقی
- اصفهان: بین ۳۵ درجه و ۴۳ دقیقه عرض شمالی و ۴۹ درجه و ۳۶ دقیقه تا ۵۵ درجه و ۳۱ دقیقه طول شرقی
- البرز: بین ۳۵ درجه و ۲۸ دقیقه عرض شمالی و ۵۰ درجه و ۱۰ دقیقه تا ۵۱ درجه و ۳۰ دقیقه طول شرقی
- ایلام: بین ۳۱ درجه و ۵۸ دقیقه تا ۳۴ درجه و ۱۵ دقیقه عرض شمالی و ۴۵ درجه و ۴۴ دقیقه تا ۴۸ درجه و ۱۰ دقیقه طول شرقی
- بوشهر: بین ۲۷ درجه و ۱۴ دقیقه تا ۳۰ درجه و ۱۶ دقیقه عرض شمالی و ۵۰ درجه و ۵۲ دقیقه تا ۵۲ درجه و ۵۸ دقیقه طول شرقی
- تهران: بین ۳۵ تا ۳۶/۵ درجه عرض شمالی و ۵۱ تا ۵۳ درجه طول شرقی
- چهارمحال و بختیاری: بین ۳۱ درجه و ۹ دقیقه تا ۳۲ درجه و ۳۸ دقیقه عرض شمالی و ۴۹ درجه و ۳۰ دقیقه طول شرقی
- خراسان جنوبی: بین ۳۰ درجه و ۳۱ دقیقه تا ۳۵ درجه و ۱۰ دقیقه عرض شمالی و ۵۵ درجه و ۶ دقیقه تا ۶۰ درجه و ۵۷ دقیقه طول شرقی
- خراسان رضوی: بین ۳۳ درجه و ۵۲ دقیقه عرض شمالی و ۴۲ درجه و ۳۷ دقیقه عرض شمالی و ۵۶ درجه و ۱۹ دقیقه تا ۶۱ درجه و ۱۶ دقیقه طول شرقی
- خراسان شمالی: بین ۳۶ درجه و ۳۷ دقیقه عرض شمالی و ۴۱ درجه و ۵۵ دقیقه تا ۵۸ درجه و ۳۰ دقیقه طول شرقی
- خوزستان: بین ۳۰ تا ۳۳ درجه عرض شمالی و ۴۷ تا ۵۰ درجه طول شرقی
- زنجان: بین ۳۵ درجه و ۳۳ دقیقه تا ۳۷ درجه و ۱۵ دقیقه عرض شمالی و ۴۷ درجه و ۰ دقیقه تا ۴۹ درجه و ۲۶ دقیقه طول شرقی
- سمنان: بین ۳۴ درجه و ۱۳ دقیقه تا ۳۷ درجه و ۲۰ دقیقه عرض شمالی و ۵۱ درجه و ۵۱ دقیقه تا ۵۷ درجه و ۳ دقیقه طول شرقی
- سیستان و بلوچستان: بین ۲۵ درجه و ۳ دقیقه تا ۳۱ درجه و ۲۸ دقیقه عرض شمالی و ۵۸ درجه و ۴۷ دقیقه تا ۶۳ درجه و ۱۹ دقیقه طول شرقی
- فارس: بین مدارهای ۲۷ و ۳۱ عرض شمالی و نصف النهارهای ۵۰ و ۵۵ طول شرقی
- قزوین: بین ۳۵ درجه و ۳۷ دقیقه تا ۳۶ درجه و ۲۵ دقیقه عرض شمالی و ۴۸ درجه و ۴۵ دقیقه تا ۵۰ درجه و ۵۰ دقیقه طول شرقی
- قم: بین ۳۴ درجه و ۹ دقیقه تا ۳۵ درجه و ۱۱ دقیقه عرض شمالی و ۵۰ درجه و ۶ دقیقه تا ۵۱ درجه و ۵۸ دقیقه طول شرقی
- كردستان: بین ۳۴ درجه و ۴۵ دقیقه عرض شمالی و ۲۸ درجه و ۴۵ دقیقه تا ۳۴ درجه و ۴۵ دقیقه طول شرقی
- كرمان: بین ۲۶ درجه و ۳۲ دقیقه عرض شمالی و ۵۴ درجه و ۳۰ دقیقه تا ۵۹ درجه و ۴۷ دقیقه طول شرقی
- كرمانشاه: بین ۳۳ درجه و ۳۷ دقیقه تا ۳۵ درجه و ۱۷ دقیقه عرض شمالی و ۴۵ درجه و ۲۰ دقیقه تا ۴۸ درجه و ۱ دقیقه طول شرقی

کهگلويه و بويراحمد: بین ۲۹ درجه و ۵۲ دقیقه عرض شمالی و ۴۹ درجه و ۲۶ دقیقه تا ۳۱ درجه و ۵۱ دقیقه طول شرقی
 گلستان: بین ۳۶ درجه و ۸ دقیقه تا ۳۶ درجه و ۳۰ دقیقه عرض شمالی و ۵۳ درجه و ۲۱ دقیقه طول شرقی
 گیلان: بین ۳۶ درجه و ۳۴ دقیقه تا ۳۸ درجه و ۲۷ دقیقه عرض شمالی و ۴۸ درجه و ۵۳ دقیقه تا ۵۳ درجه و ۱۵ دقیقه طول شرقی
 لرستان: بین ۳۲ درجه و ۳۸ دقیقه تا ۳۴ درجه و ۲۲ دقیقه عرض شمالی و ۴۶ درجه و ۵۰ دقیقه تا ۵۰ درجه و ۲ دقیقه طول شرقی
 مازندران: بین ۳۵ درجه و ۴۷ دقیقه تا ۳۶ درجه و ۳۵ دقیقه عرض شمالی و ۵۰ درجه و ۵۰ دقیقه تا ۵۴ درجه و ۱۰ دقیقه طول شرقی
 مرکزی: بین ۳۳ درجه و ۳۰ دقیقه تا ۳۵ درجه و ۳۵ دقیقه عرض شمالی و ۴۸ درجه و ۵۷ دقیقه تا ۵۱ درجه طول شرقی
 هرمزگان: بین ۲۵ درجه و ۲۴ دقیقه تا ۲۸ درجه و ۵۷ دقیقه عرض شمالی و ۵۳ درجه و ۱۵ دقیقه طول شرقی
 همدان: بین ۳۳ درجه و ۵۹ دقیقه تا ۳۵ درجه و ۴۷ دقیقه عرض شمالی و ۴۷ درجه و ۴۶ دقیقه تا ۴۹ درجه و ۲۷ دقیقه طول شرقی
 يزد: بین ۲۹ درجه و ۵۲ دقیقه تا ۳۵ درجه و ۱۰ دقیقه عرض شمالی و ۵۲ درجه و ۵۰ دقیقه تا ۵۸ درجه و ۱۶ دقیقه طول شرقی

۲- با توجه به مطالب یاد شده، مختصات جغرافیایی ایران را در نقشه زیر پیدا کنید.

ایران بین مدار ۲۵ تا ۳۹ درجه عرض شمالی و ۴۴ تا ۶۳ درجه طول شرقی قرار دارد.

۳- فرض کنید بتوانیم موقعیت جغرافیایی ایران را تغییر دهیم. با توجه به طول و عرض های جغرافیایی فرضی، وضعیت آب و هوایی ایران را در این دو حالت بررسی، و موارد را با یکدیگر مقایسه کنید. در هر گروه یکی از موقعیت‌های فرضی را با موقعیت واقعی ایران مقایسه کنید.

اگر ایران در آمریکای جنوبی روی خط استوا قرار داشت: دارای آب و هوای گرم و مرطوب و بارندگی زیاد می‌شد و تنوع فصل وجود نداشت.

اگر در منطقه گرم و خشک قرار داشت: دارای بارندگی کم، آب و هوای گرم و خشک و تنوع فصل داشت.

اگر در نزدیکی قطب شمال قرار داشت: به علت مایل بودن زیاد خورشید، آب و هوای بسیار سرد و خشک و بارندگی بیشتر به شکل برف بود. و ...

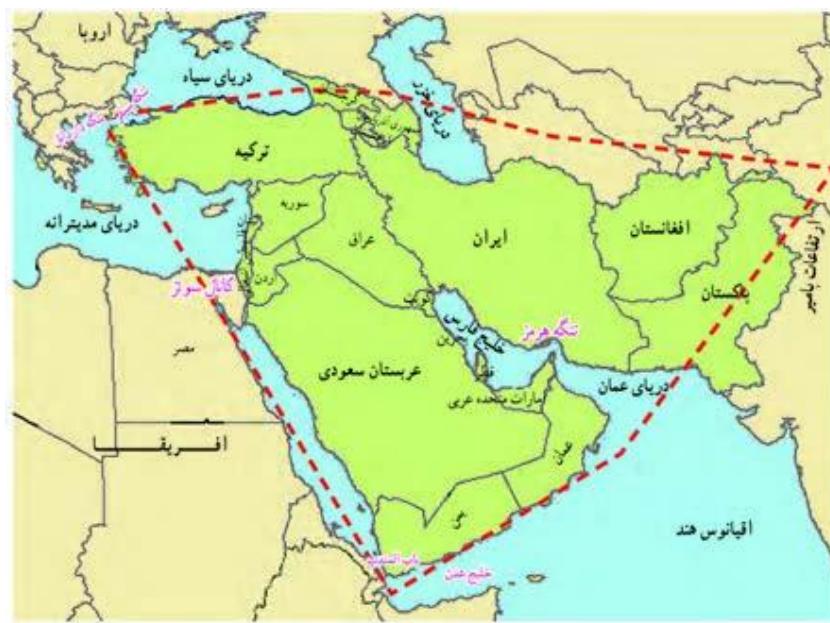
که صفحه ۱۶

فعالیت

برای درک بهتر این مفهوم به نقشه زیر توجه کنید. موقعیت نسبی ایران را بررسی، و نتایج آن را در کلاس ارائه کنید.

ایران در جنوب غربی آسیا در منطقه خاورمیانه واقع شده است. از طرف شرق و غرب و شمال غرب و شمال شرق با کشورهایی مانند افغانستان، پاکستان، ترکیه، عراق، ترکمنستان و... مرز زمینی مشترک دارد و با دریای خزر از شمال و خلیج فارس از جنوب محصور شده است که موجب ایجاد موقعیت مناسب دفاعی و اقتصادی و بازرگانی شده است.

که صفحه ۱۶

فعالیت

جدول زیر فقط برای مطالعه و فعالیت در کلاس است.

نام کشور	وسعت (کیلومتر مربع)	جمعیت (میلیون نفر) ۲۰۱۵	تولید نفت (به میلیون بشکه در روز) ۲۰۱۶
ایران	۱۶۴۸۱۹۵	۷۹	۳/۷
افغانستان	۶۵۲۸۶۴	۳۱	ندارد
ترکیه	۷۸۳۵۶۲	۷۷	ندارد
عربستان	۲۱۵۰۰۰۰	۲۸	۱۰/۵
عراق	۴۳۷۰۷۲	۳۳	۴/۲
امارات متحده عربی	۸۳۶۰۰	۱۰	۲/۲
کویت	۱۷۸۲۰	۴	۲/۲
بحرین	۶۶۵	۱	۱

با توجه به اطلاعاتِ جدول بالا ، جدول زیر را کامل کنید تا با موقعیت ایران در منطقه خلیج فارس بیشتر آشنا شوید.

عربستان - ایران - ترکیه - افغانستان - عراق - امارات متحده عربی - کویت	رتبه در وسعت
ایران - ترکیه - عراق - افغانستان - عربستان - امارات متحده عربی- کویت - بحرین	رتبه در جمعیت
عربستان - عراق - ایران - امارات متحده عربی- کویت - بحرین	رتبه در تولید نفت

۲۰ که صفحه

فعالیت

مرزهای آبی شمال و جنوب ایران چه مزیت‌هایی برای کشور ما به وجود آورده است؟ با یکدیگر گفت‌وگو، و نتایج آن را در کلاس ارائه کنید.

امکان حمل و نقل دریایی و تجارت با کشورهای همسایه و سایر کشورها – امکان توسعه مشاغل متنوع در سواحل (صید و شیلات و فعالیت‌های گردشگری و...) - استفاده از ذخایر نفت و گاز در سواحل شمال و جنوب و مهم‌تر از همه موقعیت دفاعی مناسبی برای کشور ایجاد کرده است.

درس ۴: ناهمواری‌های ایران

۲۵ که صفحه

فعالیت

جاده‌هایی که شهرهای دامنه‌های جنوبی البرز را به دامنه‌های شمالی آن ارتباط می‌دهد بر روی نقشه پیدا کنید.

جاده چالوس- جاده هراز - جاده فیروزکوه

- این جاده‌ها از کنار کدام کوه‌ها و دره‌ها عبور می‌کند؟ **جاده چالوس از کوه‌های البرز غربی از دره رود کرج و چالوس- جاده هراز از کوه‌های البرز مرکزی از دره رود هراز عبور می‌کند و ....**

- عبور جاده‌ها در این نواحی با عملیات ساختمانی (برداشت مواد، حمل و برجای گذاری‌ها، انفجار سنگ‌ها، تغییر در مجرى آبها، احداث تونل و...) همراه است. تأثیر این عملیات را بر ناهمواری‌های این منطقه، با هم گروه‌های خود به بحث بگذارید و گزارشی تهیه و ارائه کنید.

این عملیات‌ها باعث تخریب پوشش گیاهی، تغییر در زیست‌بوم‌های گیاهی و جانوری و مهاجرت‌آنها و تغییر شکل ناهمواری‌ها و... می‌شوند.

که صفحه ۲۷

فعالیت

اگر در یک منطقه کوهستانی زندگی می‌کنید (آذربایجان، البرز و یا زاگرس)، عوامل انسانی مؤثر در تغییر شکل ناهمواری‌های پیرامون محل زندگی خود را با هم گروه‌ها مطرح کنید. آنها را فهرست و مهم‌ترین عامل این تغییر شکل‌ها را تشریح کنید.

بسته به موقعیت زندگی دانش‌آموزان متفاوت است. به طور کلی عوامل انسانی مؤثر در تغییر شکل ناهمواری‌ها: احداث جاده‌ها- توسعه و گسترش شهرها- از بین بردن پوشش گیاهی و کندن بوته‌ها- احداث سدها- بهره‌برداری از معادن و منابع طبیعی و... را می‌توان نام برد.

که صفحه ۳۰

فعالیت

اگر پیرامون یکی از دشت‌های داخلی ایران زندگی می‌کنید، ارزش‌های اقتصادی دشت مجاور خود را فهرست کنید و در مورد یکی از آنها گزارشی تهیه، و به کلاس ارائه کنید.

با توجه به موقعیت‌تان می‌توانید از موارد زیر فهرست کنید: ارزش‌های اقتصادی دشت‌ها: جاذبه‌های گردشگری- استفاده از انرژی پاک مانند انرژی خورشید و باد- گذران اوقات فراغت به دلیل مناسبت بودن برای رصد ستارگان، کویر نوردی و مسابقات ورزشی- معادت گچ، نمک و مصالح ساختمانی- فعالیت‌های کشاورزی در صورت دسترسی به منابع آب- مکانی مناسب برای توسعه شهرها و روستاهای و...

که صفحه ۳۲

فعالیت

اگر در یکی از جلگه‌های ساحلی شمالی یا جنوبی کشور زندگی می‌کنید، ارزش‌های ارتباطی جلگه محل زندگی خود را از نظر بندرها و فعالیت‌های اقتصادی و دریانوردی در آنها، با هم‌گروه‌های خود به بحث بگذارید؛ گزارشی تهیه، و نتایج آن را به کلاس ارائه کنید.

جلگه‌های ساحلی شمالی: توسعه بنادر، اسکله‌ها و کشتیرانی و امکان ارتباط تجاری و اقتصادی با کشورهای آسیای میانه و چهار کشور دیگر ساحل دریای خزر.

جلگه‌های ساحلی جنوب: امکان دسترسی به آب‌های آزاد و ارتباط دریایی و تجاری با سایر کشورهای جهان

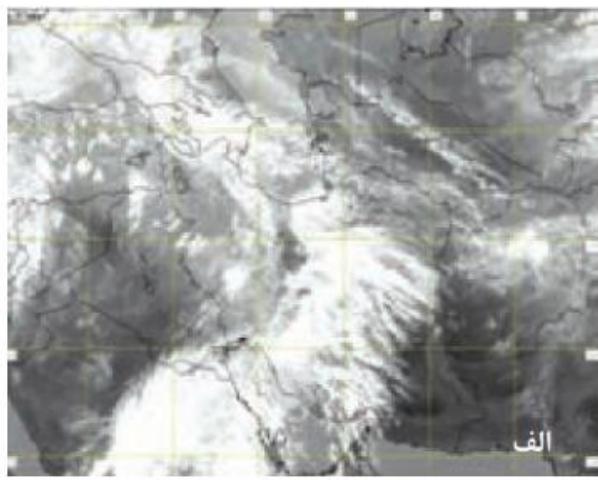
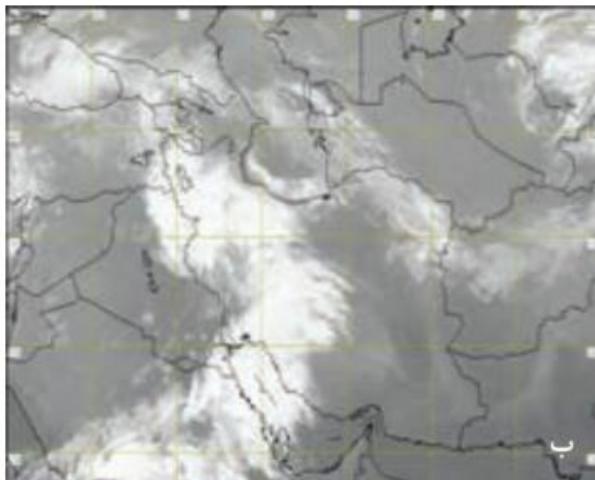
درس ۵: آب و هوای ایران

که صفحه ۳۵

فعالیت

۲- دو تصویر ماهواره‌ای ایران (شکل ۴) را با هم مقایسه کنید و بگویید ابرها در چه جهتی حرکت می‌کنند؟ به سمت مرکز (از غرب به شرق) آیا می‌توان با مقایسه این تصاویر، وضعیت هوا را پیش‌بینی کرد؟ بله. احتمال بارش در مرکز و شمال غرب و شمال کشور. به طور کلی با توجه به سرعت و جهت باد و میزان رطوبت هوا می‌توان وضعیت هوا را پیش‌بینی کرد.

۳- به سایت اینترنتی سازمان هواشناسی کشور به نشانی <http://www.irimo.ir> مراجعه، و وضعیت هوایی استان محل زندگی خود را بررسی کنید. به عهده دانشآموز

۴- تحقیق کنید آیا می‌توان به روش‌های تجربی و بدون استفاده از نقشه‌های هواشناسی و تصاویر ماهواره‌ای، وضع هوا را پیش‌بینی کرد؟ به طور دقیق خیر، ولی در گذشته افراد از روی شکل و ویژگی ابرها و بسته به میزان ابری و صاف بودن آسمان، به طور تقریبی وضعیت هوا را برای ساعات آینده پیش‌بینی می‌کردند. برای نمونه: حرکت یک ابر زیر یک ابر دیگر نشانه شروع بارش باران است- ابرهای سیاه و قلمبه بیشتر باران‌زا و ابرهای سفید و یکدست بیشتر برف‌زا هستند. - بارش شدید صبح، آفتاب شدید ظهر را به دنبال دارد و ...

که صفحه ۳۹

فعالیت

۱- اگر رشته کوه البرز، جنوب دریای خزر نبود، وضعیت بارش در ناحیه خزری چگونه بود؟ بارندگی در ناحیه خزری کم می‌شد. زیرا آن موقع هیچ صعود و تراکمی وجود نداشت و هوای مرطوب به ناحیه داخل کشور می‌رفت.

۲- با توجه به شکل ۱۰، دامنه‌های شرقی و غربی زاگرس را از نظر میزان رطوبت مقایسه کنید. برخورد با کوه و صعود هوا موجب تراکم و بارش برف و باران می‌شود و همیشه مرطوب است، ولی در دامنه شرقی، هوای خشک و ناحیه خشک را داریم؛ چون زاگرس همچون دیواری مانع عبور هوای مرطوب می‌شود.

-۳- شهر کرد و دزفول در یک عرض جغرافیایی قرار دارند. بررسی کنید کدام شهر سردتر و کدام شهر گرم تر است. چرا؟ **شهرکرد** سردتر و **دزفول گرمتر** است. دلیل تفاوت دمای این دو شهر ارتفاع آن هاست. شهرکرد در ارتفاع بالاتری نسبت به دزفول که در جلگه های کم ارتفاع نزدیک خلیج فارس قرار دارد پس دمای کمتری نسبت به دزفول دارد. (به ازای هر ۱۰۰۰ متر ارتفاع ۶ درجه کاهش دما).

۴۰ صفحه

فعالیت

۱- با توجه به شکل ۱۱، کدام توده های هوا در شهر و استان محل زندگی شما نقش بیشتری دارد؟ با توجه به محل زندگی پاسخ می تواند متفاوت باشد. نمونه: آذربایجان شرقی تحت تأثیر توده هوای مرطوب غربی یا استان خراسان شمالی تحت تأثیر توده هوای سرد و خشک سیبری قرار دارند.

۲- جدول زیر را با توجه به شکل ۱۱ تکمیل کنید.

نام توده هوا	جهت نفوذ به کشور	زمان ورود به کشور	منشا	اثر آب و هوایی
مرطوب غربی	شمال غرب ایران	زمستان و دوره سرما	دریای مدیترانه و اقیانوس اطلس	برف و باران
گرم و خشک	جنوب غرب ایران	دوره گرما	عربستان	افزایش شدید دما

۳- در تابستان، در کدام نواحی ایران احتمال بارش است؟ چرا؟ در نواحی جنوب شرق؛ به علت نفوذ توده هوای مرطوب موسمی در فصل تابستان.

۴۱ صفحه که

۱- با توجه به شکل ۱۴، نوع یا انواع آب و هوای استان محل زندگی خود را مشخص کنید. با توجه به محل زندگی متفاوت است. برای نمونه: استان‌های تهران، اصفهان، خراسان رضوی دارای دو نوع آب و هوای (کوهستانی و گرم و خشک) هستند ولی استان یزد دارای یک نوع آب و هوای (گرم و خشک) است.

۴۶ صفحه که

۱- چند مورد از پیامدهای منفی عدم توجه به تأثیر اقلیم را در معماری بیان کنید. **صرف انرژی زیاد- آسایش کمتر**

۲- با توجه به تقسیمات آب و هوایی ایران، ویژگی‌های معماری زیر، در کدام نوع آب و هوای باید رعایت شود؟

- (الف) استفاده از پایه‌های چوبی برای ساختمان (**معتدل خزری**)
- (ب) پنجره‌های کوچک با سایبان (**گرم و خشک**)
- (ت) انطباق جهت ساختمان با نسیم ساحل و دریا (**خرزی**)
- (پ) بام‌های شیب دار یا شیروانی (**خرزی و کوهستانی**)
- (ج) بهره‌گیری از جهت آفتاب در بنا (**کوهستانی**)
- (ث) دادن شکل گنبدی به بنا (**گرم و خشک**)

چ) استفاده از بادگیر (گرم و خشک)

ح) استفاده از خاک و گل که ظرفیت حرارتی زیادی دارند (گرم و خشک)

۳- مرز چهار ناحیه آب و هوایی کشور را در این نقشه، رسم کنید و نام هر ناحیه آب و هوایی را بنویسید.

۴- روز جهانی بیابان زدایی در تقویم چه روزی است؟

۲۷ خرداد یا ۱۷ ژوئن

درس ۶: منابع آب ایران

۴۷ صفحه

فعالیت

۱- در گروه کاری خود انجام دهید:

الف) آب مورد نیاز محل زندگی شما از کجا تهیه می‌شود؟ به عهده دانشآموز

ب) گزارشی تهیه کنید که موارد سوء مصرف آب را در منزلتان نشان دهد. پاسخ‌های متفاوت از طرف دانشآموزان مانند چکه کردن آب شیر، باز گذاشتن شیر آب در هنگام استحمام، شستن حیاط خانه و اتومبیل با آب آشامیدنی، آبیاری با گچه با آب بهداشتی و شهری و ...

پ) داستانی بنویسید که آینده مردم شهری را نشان بدهد که منابع آب خود را از دست داده‌اند. به عهده دانشآموز

۲- با کمک هم گروه‌های خود، گزارشی تهیه کنید که اگر آب منزل شما برای یک هفته قطع شود، چه مشکلاتی خواهد داشت. مشکلاتی مانند اختلال در نظافت، شست و شو، پخت و پز، کمبود آب آشامیدنی و ...

۴۹ صفحه

فعالیت

روی نقشه استان خود، عوامل مؤثر بر میزان و نوع بارش محل زندگی خود را مشخص کنید. به عهده دانشآموزان. - به طور کلی نزدیکی به دریاها، کوهها و موقعیت جغرافیایی که هر استان در آن قرار دارد می‌تواند بر میزان و نوع بارش اثر بگذارد.

۵۲ صفحه

فعالیت

مشخص کنید استان محل زندگی شما در کدام حوضه آبریز قرار دارد؟ با توجه به نقشه زیر و استان محل زندگی خود می‌توانید به این سؤال پاسخ دهید. برای مثال: استان گیلان در حوضه آبریز دریای خزر، استان کرمان در حوضه آبریز فلات مرکزی، استان بوشهر در حوضه آبریز دریای عمان و خلیج فارس قرار دارد.

که صفحه ۵۳

فعالیت

۱- در تصویر و مطالب زیر چه نکته‌ای توجه شما را جلب می‌کند؟ آبودگی آب دریاها و وجود شرایط اقلیمی خاص این دریا زندگی آبزیان را در معرض تهدید جدی قرار داده است.

۲- به نظر شما چه راههایی برای حفظ حیات وحش این دریا وجود دارد؟ وضع قوانین تنظیم‌کننده برای شکار و صید بی‌وریه- جلوگیری از تخلیه فاضلاب کارخانه‌ها به دریا- پاکسازی سواحل و...

- عوامل تهدید**
- ۱ شکار برای پوست و گوشت
  - ۲ کمبود مکان استراحت
  - ۳ بیماری‌های عفونی
  - ۴ تغییرات اقلیمی
  - ۵ گرفتار شدن در تورهای صیادی
  - ۶ آلاینده‌های شیمیایی

که صفحه ۵۴

فعالیت

در گروه خود جستجو کنید آیا خلیج فارس، نام دیگری داشته است؟ نتایج آن را در کلاس ارائه کنید.

تا قبل از ورود آریاییان به فلات ایران در منابع آشوری از خلیج فارس با عنوان «نارمرتو» که به معنای رود و یا آبراه تلخ است نام برده شده و این قدیمی‌ترین عنوانی است که به خلیج فارس داده شده است.

در کتیبه‌ای از داریوش بزرگ شاه هخامنشی واژه یا عبارت «درایه تیه هچا پارسه آئی تی» بر آبراه خلیج فارس اطلاق شده که معنای آن «دریایی که از پارس می‌رود» است.

فلاویوس آریانوس مورخ یونانی قرن دوم میلادی در کتابش «آنابازیس» برای نام خلیج فارس واژه «پرسیکون کای تاس» را به کار می‌برد که معنا و مفهوم آن قرابت نزدیکی با عبارت «خلیج فارس» دارد.

«استرابون» جغرافیدان معروف یونانی هم که در نیمه قرن اول میلادی زندگی می‌کرد در کتاب خود مکرراً از همین واژه برای معرفی خلیج فارس بهره برد و به ویژه تصریح می‌کند که اعراب بین دریای سرخ و خلیج فارس (پرسیکون کای تاس) روزگار می‌گذرانند.

کلودیوس پتوله ما اویس معروف به بطلمیوس از بزرگترین جغرافیدانان جهان در قرون اولیه پس از میلاد در قرن دوم میلادی از آبراه خلیج فارس تحت نام «پرسیکوس سینوس» ذکر کرده است که دقیقاً به مفهوم «خلیج فارس» است. در برخی منابع لاتین این واژه به صورت سینوس پرسیکوس و «ماهه پرسیکوم» هم ذکر شده است که معنای عبارت اخیر دریای پارس است.

لازم به یادآوری است که در بسیاری از زبان‌های زنده دنیا نیز واژه سینوس پرسیکوس برای معرفی نام خلیج فارس وارد شده است. چنانکه در زبان‌های: فرانسه به صورت: Golfe Persique؛ آلمانی Persian Gulf؛ انگلیسی Persian Gulf؛ ایتالیایی Golfo Persico؛ روسی Farsi Korfozi؛ زاپونی Perusha Wan؛ و ترکی Persidskizaliv ثبت شده است.

کوین توس کورتیوس روفوس مورخ رومی هم در قرن اول میلادی نام لاتین «آکوارم پرسیکو» را برای خلیج فارس به کار برد است که به معنای آبگیر پارس است.

در منابع تاریخی و جغرافیایی دوره اسلامی نیز به طور مکرر برای شناسایی و معرفی آبراه خلیج فارس از واژه‌ها و عبارات «بحر فارس البحر الفارسی الخليج الفارس خلیج فارس» استفاده شده است.

ابن القیه در اثر جغرافیایی اش «مختصر کتاب البلدان» که در سال ۲۷۹ق تأثیف شده درباره خلیج فارس آورده است: «و بدان که دریای پارس و هند از برای پیوستگی به یکدیگر هر دو یک دریا هستند». ابوعلی احمد بن رسته در کتابش «الاعلاق النفيسيه» در سال ۲۹۰ق درباره خلیج فارس نوشته است: «اما دریای هند، از آن خلیجی به سوی ناحیت پارس بیرون آید که خلیج فارس نام دارد... و بین این دو خلیج یعنی خلیج احمر و خلیج پارس سرزمین حجاز و یمن و دیگر بلاد عرب واقع است». ابوالقاسم عبیدالله بن عبد الله بن احمد بن خردابه خراسانی (وفات ۳۰۰ق) در کتاب «المسالک و الممالک» در این باره می‌نویسد: «گروهی از این رودها به سوی بصره و گروهی به سوی مدار [شهری بین واسط و بصره] روانند و سپس همه آنها به دریای پارس می‌ریزند». بزرگ بن شهریار الناخذاه هرمزی (ناوخدای هرمزی) در کتابش «عجبایب الهند بر و بحر و جزایر» که در سال ۳۴۲ق آن را تأثیف کرده از واژه «بحر فارس» برای معرفی خلیج فارس بهره برد است. ابواسحاق ابراهیم بن محمد الفارسی الاصطخری (وفات ۳۴۶ق) هم در کتاب خود «مسالک الممالک» از عبارت «بحر فارس» برای معرفی نام خلیج فارس استفاده می‌کند. مورخ نامدار ابوالحسن علی بن الحسین بن علی مسعودی (وفات ۳۴۶ق) نیز در «مروج الذهب و معادن الجوهر» در ذکر خلیج فارس عبارت «بحر فارس» را به کار برد است. مسعودی در کتاب دیگریش «التنبیه و الاشراف» هم واژه «البحر الفارسی» را برای شناساندن خلیج فارس به کار گرفته است.

ابوریحان محمد بن احمد البیرونی الخوارزمی (وفات ۴۴۰ق) نیز در آثار خود واژه‌های «دریای پارس خلیج پارس بحر پارس» را برای معرفی خلیج فارس ذکر کرده است. ابن حوقل در اثرش «صورة الارض» و بشاری در کتابش «احسن التقاسیم فی معرفة الاقالیم» که به ترتیب در سالهای ۳۶۷ق و ۳۷۵ق تأثیف شده اند، واژه «بحر فارس» را به جای خلیج فارس به کار بردند در کتاب «حدود العالم من المشرق الى المغرب» هم در معرفی خلیج فارس از عبارت «خلیج فارس» بهره گرفته شده است. محمد بن نجیب بکیران در کتابش «جهان نامه» ابن البلخی در «فارسنامه» شرف الزمان طاهر مروزی در «طبایع الحیوان» ابوعبدالله محمد بن عبد الله بن ادریس در «نزهة المشتاق فی اختراق الآفاق» شهاب الدین ابوعبدالله یاقوت بن عبد الله حموی رومی در «معجم البلدان» ابوعبدالله زکریا بن محمد بن محمود قزوینی در «آثار الباقیه» و اخبار العباد در کتاب «عجائیب المخلوقات و غرایب الموجودات» ابوالفداء در «تقویم البلدان» و شمس الدین ابوعبدالله محمد بن ابی طالب الانصاری الدمشقی الصوفی در «نخبة الدهر فی عجائیب البر و البحر» به ترتیب واژه‌ها و عبارات: «بحر پارس - دریای پارس (و هم بحر پارس) الخليج الفارسی بحر فارس دریای پارس (و هم بحر فارس) دریای پارس بحر فارس (و دریای پارس) بحر فارس و بحر الفارسی (و بحر فارس)» را در معرفی و ذکر خلیج فارس به کار بردند. این عبارات و واژه‌ها به طور مکرر طی قرون پنجم تا یازدهم قمری در منابع تاریخی و جغرافیایی زیر نیز ذکر شده است. شهاب الدین احمد بن عبدالوهاب بن محمد التویری در کتاب «نهاية الادب فی فنون العرب» حمدالله مستوفی در کتاب «نزهة القلوب»:

ابن الوردي در كتاب «حزيدة العجائب و فريدة الغرائب» ابن بطوطة در كتاب «تحفه النظار فى غرائب الامصار و عجائب الاسفار» ابوالقاسم محمد بن حوقل در كتاب «صورة الارض» و كتاب «صبح الاعشى فى كتابة الانشاء» نوشته احمد بن على بن احمد القلقشندي همچنین مصطفى بن عبدالله كاتب چلبى فلسطيني معروف به حاجى خليفه (وفات ٦٤٧هـ) صاحب كتاب «كشف الظنون» در كتاب دیگرش «جهان نما» در توصيف خليج فارس آورده است: [ترجمه از زبان تركى است] «دریای پارس به اين دریا سينوس پرسيقوس مى گويند يعني خليج فارس به مناسبت اينكه در مشرق آن فارس واقع است به آن نسبت داده مى شود و آن را ماره پرسيقوم (دریای پارس) نيز مى گويند.» در جلد هفتم «دائرة المعارف البستانى» نيز که در سال ١٨٣ اميلادي به چاپ رسيده است برای معرفی خليج فارس از واژه «الخليج العجمى» استفاده شده است.

۵۵ که صفحه

فعالیت

در گروه کاري، گزارشي از ويژگي هاي جغرافيايي و يا اقتصادي يكى از درياهای ايران را با تصویر، تهييه و به کلاس گزارش کنيد.
کار بهترین گروه در کلاس نصب شود. به عهده دانشآموز

۵۶ که صفحه

فعالیت

با دوستان همگروه خود گفت و گو، و راه حل هاي برای مبارزه با آلودگى درياها ارائه کنيد. **جلوگيری** از آلودگى هاي نفتی در دريا در زمان اكتشاف و انتقال نفت، **جلوگيری** از ریختن زباله ها و فاضلاب خانگی و صنعتی به درياها، **جلوگيری** از ریختن فاضلاب کشاورزی به درياها و ...

۵۸ که صفحه

فعالیت

در گروه کاري خود، در مورد يكى از درياچه هاي ايران گزارشي تهييه، و به کلاس ارائه کنيد. کار بهترین گروه در کلاس نصب شود.
به عهده دانشآموز

درس ۷: ویژگی‌های جمعیت ایران

که صفحه ۶۴

فعالیت

میزان رشد استان محل زندگی خود را از کتاب استان شناسی یا سایت مرکز آمار (درگاه آمار ملی ایران) بگیرید و آن را با کشور مقایسه کنید. وضعیت استان خود را از نظر مورد بحث و گفت‌وگو قرار دهید. از اینجا می‌توانید اطلاعات مربوط به استان خود را پیدا کنید. بعضی از استان‌ها رشد شان از میانگین کشوری بیشتر یا کمتر است.

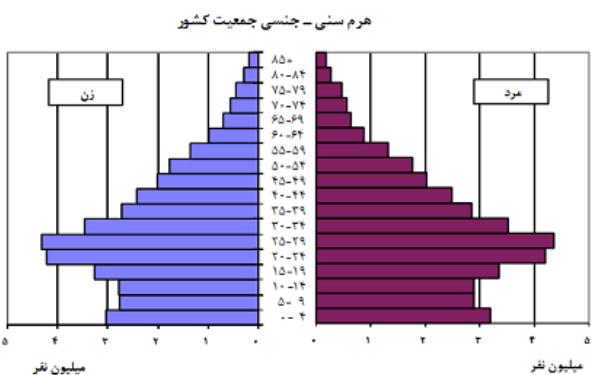
که صفحه ۶۵

فعالیت

۱- با توجه به نقش و اهمیت اطلاعات و آمار در برنامه‌ریزی‌های اقتصادی و اجتماعی کشورها به عنوان عضو خانواده، جایگاه سرشماری و جمع آوری اطلاعات را مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار دهید. آمارها و سرشماری پایه و اساس برنامه‌ریزی‌های اقتصادی و اجتماعی هر کشور است، هر چه سرشماری‌ها دقیق‌تر و همه جانبه‌تر باشد، برنامه‌ریزی‌ها و تصمیم‌گیری‌ها در مورد نوع فعالیت و سرمایه‌گذاری نیز صحیح‌تر و کامل‌تر خواهد بود و جهت تأمین امنیت اقتصادی و رفاهی و سلامتی آینده به ما کمک خواهد کرد.

۲- به هرم سنی ایران در سال ۱۳۹۰ توجه کنید. گروه‌های سنی ایران را مورد بررسی قرار دهید.

بیشترین جمعیت در کدام گروه سنی مشاهده می‌شود؟ ۲۵-۲۹ سال این گروه سنی چه ویژگی‌هایی دارد؟ این گروه سنی عمدتاً مهمترین جمعیت فعال اقتصادی و فارغ‌التحصیلان دانشگاهی و جویای کار هستند. این گروه دارای انرژی کار و استعداد فراوان بوده و پتانسیل مثبتی جهت رشد و تعالی جامعه هستند.

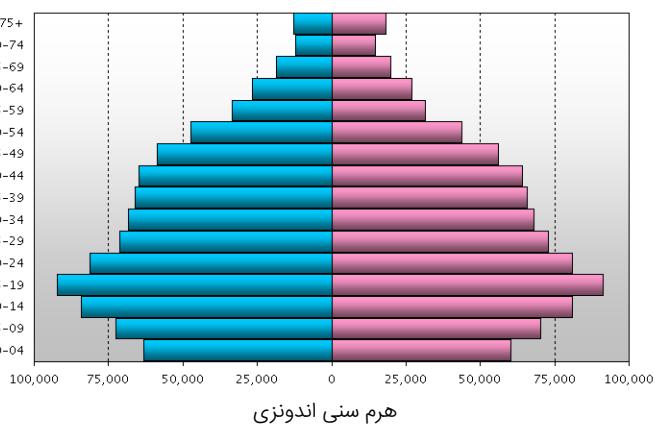
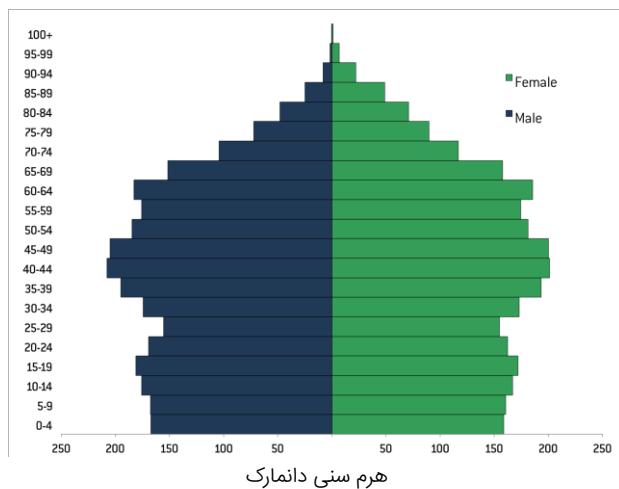
چه مزایا و محدودیت‌هایی را برای کشور ما ایجاد می‌کنند؟ با توجه به تحصیلات بالا می‌تواند در خدمت تولید کشور باشد. در میزان موالید دهه‌های آینده مؤثر خواهد بود و آن را افزایش می‌دهد اما در حال حاضر نیز می‌تواند موجب بروز بیکاری شود که در صورت عدم تأمین شغل و کار، عوارضی منفی مانند انحرافات و اعتیاد و فقر نمایان خواهد شد.

۳- با کمک هرمهای سنی زیر، به سؤالات پاسخ دهید.

- میزان رشد موالید در کدام کشور بیشتر است؟ **اندونزی**

- کدام کشور، افراد سالم‌تر بیشتری دارد؟ پیامدهای آن چیست؟ **دانمارک**- پیری جمعیت و کاهش جمعیت فعال اقتصادی باعث کاهش نیروی کار و در نهایت کاهش تولید و رشد اقتصادی خواهد شد و برای دولت هزینه‌های بالایی در برخواهد داشت.

- کدام کشور درصد جمعیت فعال اقتصادی بیشتر، و چه مزایا و محدودیت‌هایی پیش رو دارد؟ **اندونزی**- نیروی تازه نفس موجب رشد اقتصادی شده ولی در صورت پایین بودن نرخ اشتغال زایی این جمعیت انبوه بیکار برای کشور مشکلات زیادی در پی خواهد داشت.

۴- به نظر شما یک هرم سنی مطلوب (جمعیت مناسب برای حال و آینده) چه شکلی دارد؟ به صورت شماتیک، هرم مناسب جمعیتی رسم کنید. دلایل خود را از چگونگی رسم هرم سنی ارائه کنید. **اگر رشد جمعیت کمتر از یک درصد باشد جمعیت رو به پیری می‌رود، اگر بین یک تا دو درصد باشد، رشد جمعیت متوسط است. یعنی جمعیت نه رو به پیری و نه رو به جوانی می‌رود و مطلوب است و اگر شد جمعیت بیش از دو درصد باشد، جمعیت آن کشور رو به جوانی می‌رود.**

۶۸ صفحه

فعالیت

درباره ویژگی‌های جمعیت استان خود، بحث و گفت‌وگو کنید. استان شما در مورد مهاجرت، ترکیب سنی و جنسی چه وضعیتی دارد؟ از اینجا می‌توانید اطلاعات مربوط به استان خود را پیدا کنید.

۶۹ صفحه

فعالیت

به اطلاعات داده شده از شهر آبادان، توجه کنید. این اطلاعات، تغییرات جمعیتی این شهر را طی چند دهه نشان می‌دهد. با توجه به سوالات داده شده، با یکدیگر بحث و گفت‌وگو کنید؛ سپس پاسخ خود را ارائه کنید.

- مهاجرت اجباری و اختیاری مربوط به چه سال‌هایی می‌باشد؟ **مهاجرت اجباری از سال ۵۹ تا ۶۷ به علت وقوع جنگ تحملی - مهاجرت اختیاری از ۱۳۵۵ تا ۱۳۵۵ به علت توسعه صنعتی ساخت پالایشگاه‌ها و صادرات نفت از آبادان**
- عوامل انسانی و طبیعی اثرگذار بر این نوع مهاجرت‌ها، کدام است؟ انسانی: پالایشگاه، صادرات نفت، ایجاد منطقه آزاد اقتصادی، حمل و نقل و ارتباطات نامناسب و... طبیعی: خشکسالی، مخاطرات طبیعی، منابع نفت و شرایط مرزی و...

درس ۸: تقسیمات کشوری ایران

که صفحه ۷۰

فعالیت

صفحهٔ خالی شناسنامه را با مشخصات خود پر کنید و نام هر کدام از تقسیمات ذکر شده را با توجه به صفحهٔ اول شناسنامه خودتان تکمیل نمایید. **تقسیمات کشوری در ایران (شهرستان، بخش، دهستان، شهر و روستا)** آخرین تقسیمات کشوری را می‌توانید از [لینک](#) مشاهده کنید.

که صفحه ۷۵

فعالیت

با توجه به مطالب کتاب استان‌شناسی خود:

- ۱- به طور گروهی، نقشهٔ استان خود را ترسیم، و شهرستان‌های آن را مشخص کنید.
- ۲- با مراجعه به بخش تقسیمات کشوری، وضعیت محل زندگی خود را از نظر قرارگیری در شهرستان، بخش، روستا و شهر، مشخص، و مانند تصاویر بالا برای هر کدام، نقشه‌ای تهیه کنید.

[برای دانلود نقشه روستاهای و دهستان‌های ایران راهنمای استفاده](#)

- ۳- با مراجعه به سایت اینترنتی استانداری یا اداره سیاسی محل زندگی خود، جدیدترین تغییرات تقسیمات کشوری استان خود را تهیه، و به کلاس گزارش کنید. **آخرین تقسیمات کشوری را می‌توانید از [لینک](#) مشاهده کنید.**

درس ۹: سکونتگاه‌های شهری و روستایی

که صفحه ۷۸

فعالیت

- ۱- آیا نقش عوامل اثر گذار بر شکل‌گیری سکونتگاه‌ها در گذشته و اکنون یکسان است؟ چه عواملی در سال‌های اخیر در شکل‌گیری سکونتگاه‌ها اثر بیشتری دارد؟ **خیر، حمل و راه‌های ارتباطی - بهره برداری از منابع مانند استخراج نفت و معادن فلزی و ...**

- ۲- با استفاده از مطالب کتاب استان‌شناسی و کمک معلم و هم‌کلاسی‌هایتان، علت شکل‌گیری شهر یا روستای محل زندگی خود را بررسی، و به صورت گزارش به کلاس ارائه کنید. **با توجه به محل زندگی پاسخ‌ها متفاوت است.**

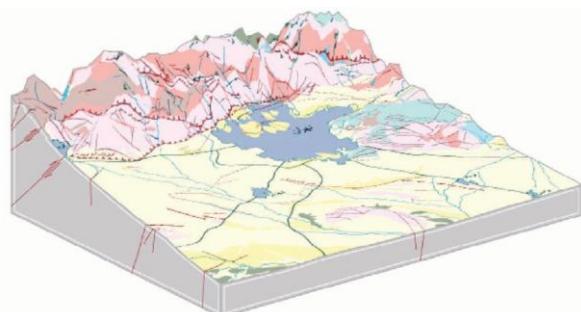
که صفحه ۷۸

فعالیت

- به تصاویر مربوط به دو سکونتگاه توجه کنید. چه عاملی بر چگونگی گسترش این سکونتگاه‌ها اثر دارد؟ این عامل بر چگونگی گسترش این سکونتگاه‌ها، چه تأثیری داشته است؟ **روستای هیر قزوین در پای کوه قرار دارد؛ احتمالاً دسترسی به منابع آب، عامل دفاعی بر گسترش این روستا مؤثر بوده است. شهر تهران در دامنهٔ جنوبی البرز قرار دارد؛ دسترسی به منابع آب، ارتفاع،**

آب و هوا و عوامل انسانی در توسعه آن مؤثر بوده است. کوههای البرز در شمال و دشت کویر در جنوب آن باعث توسعه و گسترش شهر در امتداد شرقی- غربی شده است.

پلان شهر تهران

روستای هیر قزوین

۸۱ که صفحه

فعالیت

- به نظر شما، در کدام مناطق جغرافیایی ایران روستاهای متمرکز و در کدام مناطق روستاهای پراکنده وجود دارد؟ چرا؟
متمرکز: مناطق غربی و مرکزی و شمالی و شرقی و مشرق و جنوب به دلیل دفاع و امنیت محدودیت منابع، و قومیت
و... پراکنده: شمال به خصوص گیلان و مناطق دیگری مثل بندرعباس، میناب و شب گرد به دلیل وجود مزارع.

۸۲ که صفحه

فعالیت

در کلاس خود دو گروه مخالف و موافق زندگی در شهرهای بزرگ را تشکیل دهید. روی تخته کلاس دو ستون رسم کنید. دلایل موافقت هر گروه را از نوع زندگی موردنظر بنویسید. در پایان، نظرات خود را جمع بندی کنید.

گروه موافق	گروه مخالف
خدمات و تسهیلات بیشتر است امکانات آموزشی بهتر و بیشتر است درآمد بالا و دستیابی به اشتغال آسان‌تر است.	آلودگی هوا بیشتر است ترافیک سنگین و رفت و آمد قیمت مسکن بالاست

۸۳ که صفحه

فعالیت

- با توجه به وضع جغرافیایی و یا نقش سکونتگاه، جدول زیر را کامل کنید.

نمونه	نقش سکونتگاه	وضع جغرافیایی	نمونه	نقش سکونتگاه	وضع جغرافیایی
تهران	اداری و سیاسی	تراکم جمعیت	بندرعباس	بندری	قرار گرفتن در کنار دریا
پیرانشهر	نظامی	آموزش نظامی	سرعین	توریستی	چشمۀ آب معدنی
شیراز	فرهنگی	مفاخر تاریخی	مشهد	Ziāratgâhî	اماکن مذهبی
اصفهان	بنایی تاریخی	اماکن تاریخی	سرچشمه	معدنی	معدن
اراک	صنعتی	کارخانه	تهران	دانشگاهی	دانشگاه‌های بزرگ

۲- شغل بیشتر مردم شهر و یا روستایی که شما در آنجا زندگی می‌کنید، چیست؟ چه امکان یا وضعی در محل زندگی شما به چشم می‌خورد که سبب روی آوری مردم به این شغل یا شغل‌ها شده است؟ توضیح دهید. به عهده‌هی دانشآموزان عزیز.

۸۵ صفحه که

فعالیت

- در گروه‌های کلاسی خود، پیامدهای مثبت و منفی ناشی از مهاجرت معکوس را مورد بررسی قرار دهید.

پیامد مثبت: افزایش جمعیت و نیروی کار در روستاهای کمک به توسعه کشاورزی و تولید بیشتر در روستا، کاسته شدن از مشکلات شهری، از جمله: کاهش آلودگی هوا، افزایش سطح خدمات و تسهیلات در شهرها و ...

پیامد منفی: کاهش نیروی فعال اقتصادی در شهرها و ...

درس ۱۰: توانهای اقتصادی ایران

۹۵ صفحه که

فعالیت

۱- با توجه به جاذبه‌های گردشگری ایران، هر یک از تصاویر زیر را شماره گذاری نمایید.

۳

۴

۵

۶

۷